

Forord

Agderseminaret 2013 hadde tittelen *Gud og Mammon – religion og næringsliv*. Gjennom denne boka kan et flertall av foredragene fra dette seminaret presenteres i artikkelform. Seminaret ble holdt på Universitetet i Agder, Gimlemoen i Kristiansand 10. og 11. oktober 2013, der Institutt for religion, filosofi og historie hadde det faglige ansvaret.

Agderseminaret viderefører en lang tradisjon for årlige samlinger om regionalhistoriske emner. Fra 2007 har rådet for det historiefaglige *Forskernettverk Agder* stått bak disse arrangementene. Nettverket omfatter samtlige av landsdelens institusjoner med historikere i staben, samt Historisk forening Agder (HIFO-Agder). Rådet består av representanter for Universitetet i Agder (UiA), Vest-Agder-museet (VAM), Statsarkivet i Kristiansand (SAK) og Aust-Agder kulturhistoriske senter (AAks). Disse institusjonene har også bidratt med økonomisk støtte til bokutgivelsen.

Vi har som siktemål å sette den regionale historien inn i videre sammenhenger, nasjonalt og internasjonalt. Vi legger vekt på høy faglig standard, samtidig som det blir lagt til rette for å nå et allment samfunns- og historieinteressert publikum.

Gjennom denne boka får vi innblikk i et felt som til nå har vært lite utforsket. Bokas kapitler dekker utviklingen i ulike faser av norsk historie, fra det tidlige 1800-tallets haugianske næringstiltak via 1800- og 1900-tallets kristelige gründere til det etablerte industrisamfunnets arbeidskonflikter. De grunnleggende spørsmålene vi stiller, er knyttet til koplinger mellom religion og økonomi på ulike plan: Kan religion og verdisyn fremme økonomisk vekst? I hvilken grad og på hvilke måter har økonomiske aktører operert med basis i religiøse nettverk? Hva kan vi identifisere som religiøs

motivasjon, og hva kan like gjerne tilskrives mer allmenne verdier i en pragmatisk moraløkonomi?

Som redaktør for boka har jeg hatt god støtte i Rådet for forskernettverk Agder, som har fungert som redaksjonskomite – stor takk til Berit Eide Johnsen (UiA), Roger Tronstad (SAK), Kathrin Pabst (VAM), Kristoffer Vadum og Kjell Olav Masdalen (AAks).

Kristiansand, august 2014

Björg Seland

Innhold

Innledning	11
-------------------------	----

Kapittel 1

Gud og Mammon, historisk og aktuelt	23
--	----

Den historisk-religiøse baggrund for finanskapitalismens etiske grundlag og dets aktuelle udfordring

Ole Riis

1. Finanskrisens etiske udfordring.....	23
2. Religion og erhvervsetik hos Max Weber	28
3. Religion og kapitalisme i dag.....	34
4. Efterlysning af en moderne erhvervsetik!	41
Kilder og litteratur	43

Kapittel 2

Haugianere som næringslivsaktører	46
--	----

Ola Honningdal Grytten

Problemstilling	46
Max Weber og den protestantiske etikk	46
Nyere forskning	47
Puritanismen	49
Hans Nielsen Hauge (1771-1824)	50
Hauges motivasjon	51
Pionertiden	52
Næringsvirksomheten	54
Næringsengasjementet	56
Haugiansk næringsliv på Sunnmøre	56
Haugianske entreprenører	58

Verdisett	61
Konklusjoner	62
Kilder og litteratur	64

Kapittel 3

Kallsarbeideren og <i>the self-made man</i>	67
--	----

Handelskapitalisme og etikk i Norge på 1800-tallet

Knut Dørum

Moraløkonomien	70
Weberianske termer og haugiansk ånd	73
Entreprenørånden	79
Ulike idealer og realiteter	83
Kilder og litteratur	86

Kapittel 4

Den kristelige gründeren. Sosial kapital og hard valuta	87
--	----

Björg Seland

En ung mann med muligheter?	88
Askeladden og de gode hjelperne	91
Kallstanke og kommersiell profitt	94
Religiøse og økonomiske nettverk	98
Tro, tillit og risikovilje	101
Velstand forplikter	103
Sluttord	105
Kilder og litteratur	106
Elektroniske kilder: Nettsteder	108

Kapittel 5

Kristenredere og småbymatadorer	109
--	-----

Olav Arild Abrahamsen

Det store hamskiftet i sørlandsk skipsfart	111
Martin Mosvold	113
Børs og bedehus	115
Nære kapitalister	117
Med blikket vendt mot havet og Vårherre	119
«Store redere i en liten by»	121
Farsunds <i>pater familias</i>	123
Redermakt	124

Patrioter og velgjørere	126
Skipsredernes og pensjonistenes rolige by	129
Redernes sorti	130
Kilder og litteratur	131

Kapittel 6

To-kyrs industriarbeidarar	133
---	-----

Mellom bygd, bedehus og fagforening

Andreas Hompland

Kvinesdal 1925	134
Streiken	138
Innanfor og utanfor	143
Det allmenne i det sære	149
Kilder og litteratur	150

Kapittel 7

Klassekamp og religiøst engasjerte arbeidere i Eydehavn og Vennesla ...	151
--	-----

Nils M. Justvik

Religiøsitet og arbeiderbevegelse: studier på lokalt og nasjonalt plan	152
Eydehavn med arbeiderbevegelse og religiøse grupperinger	153
Et arvet engasjement, baptist og og Ap-ordfører Hans J. Bakke og en «bedehusepidemi»	154
Grunner til religiøse arbeideres fagforeningsvegring	157
Grunner til harmonien i Eydehavn	158
Harmoni eller konflikt mellom religion og arbeiderbevegelse i Vennesla? ...	160
Kvinnenes forhold til arbeiderbevegelsen og det religiøse	166
Sammenfatning	168
Kilder og litteratur	170
Informanter	171

Kapittel 8

Økonomisk praksis i Annie Skaus misjonsvirksomhet	172
--	-----

Ingunn Folkestad Breistein

Teori, materiale og metode	173
Tidligere forskning	174
Hva påvirket Annie Skaus økonomiske praksis?	175
Misjonsforbundets økonomiske prinsipper og praksis	178
Økonomiske prinsipper og praksis i virksomheten i Hong Kong	180

INNHOLD

Hvilke fortellinger ble formidlet til giverne?	182
Misjonens økonomi i et kjønnsperspektiv	184
Konklusjon	186
Kilder og litteratur	187
Bidragstere	189